

ביאור הדף מסכת סנהדרין דף ל"ד

במשנה התבאר שבדיני ממונות הכל מלמדים זכות. ומבינה הגמרא שהכל מלמדים זכות הכוונה אפילו לעדים, ולכן מנסה הגמרא לומר שמוכח מהמשנה כדעת רבי יוסי בר' יהודה שסובר שעדים יכולים ללמד זכות, וכפי ששנינו בברייתא שלדעת חכמים מהפסוק "ועד אחד לא יענה בנפש" לומדים שלא יכול העד לומר בין זכות ובין חובה, אבל דעת ר' יוסי בר' יהודה שלזכות הוא יכול לענות, ורק אינו עונה לחובה.

אך דחה רב פפא ואמר שלא באה המשנה להוסיף את העדים כדעת ר' יוסי בר' יהודה, אלא להוסיף שאפילו אחד מהתלמידים יכול לומר זכות על הנידון, וממילא משנתנו אף כדעת חכמים.

ושאלת הגמרא מה טעמו של ר' יוסי בר' יהודה שעד יכול לענות לזכות, שנאמר בפסוק "ועד אחד לא יענה בנפש למות" ומשמע שאינו עונה למות, אבל עונה לזכות. אמנם ביאר ריש לקיש שלדעת חכמים שאינו יכול לענות אפילו לזכות מחמת שנראה כנוגע בעדותו, וכלומר שנראה כאילו עדותו הייתה עדות שקר, וכדי שלא יזימו אותו אומר דברי זכות על הנידון.

ואמרת הגמרא שחכמים לומדים מהפסוק "לא יענה בנפש למות" שזה הולך על אחד מהתלמידים, שאם אמר זכות שומעים לו ואם אמר חובה אין שומעים לו, וכפי ששנינו בברייתא.

במשנה התבאר שבדיני נפשות המלמד חובה חוזר ומלמד זכות אבל לא להפך. ואמר רב שכל זה רק בשעת המשא ומתן, אבל בשעת גמר דין יכול אף המלמד זכות לחזור בו וללמד חובה.

ומקשה הגמרא על דעת רב מהמשנה לקמן, שאומרת שאחרי שמלינים את הדין למחרת משכימים ובאים, והמזכה אומר אני מזכה, ועדיין דעתי לזכות, והמחייב אומר אני המחייב ועדיין דעתי לחייב. וממשיכה המשנה שהמלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה. ומשמע שאף בגמר דין אין המלמד זכות יכול לחזור בו. אך דוחה הגמרא שמדובר על זמן המשא ומתן ביום השני ולא על גמר הדין.

עוד מקשה הגמרא על רבא ממה שאמר ר"י בר חנינא שאחד מהתלמידים שזיכה ומת רואים אותו כאילו חי ועומד במקומו, ואם הוא יכול לחזור בו מדוע לא חוששים שיחזור בו. ועונה הגמרא שכיון שלמעשה הוא לא חזר בו עד שמת הוא נידון כמזכה.

ושאלת הגמרא שהרי שלחו מארץ ישראל שדברי ר' יוסי בר חנינא **מוציאים** מדברי רב, וכלומר שמוכח מהם שלא כדעת רב, ואומרת הגמרא שצריך לומר ששלחו משם שדברי ר' יוסי בר חנינא **אין מוציאים** מדעת רב.

עוד שואלת הגמרא על דעת רב מהמשנה לקמן שאומרת ששני סופרי הדיינים (או שלשה) כותבים את דברי המזכים והמחייבים, ואמנם מובן מדוע כותבים את דברי המחייבים, כדי שאם מחר הם יחייבו מטעם אחר, יצטרכו להלין את הדין פעם נוספת, אבל לכאורה אין סיבה לכתוב את דברי המזכים, אם לא כדי שהם לא יוכלו לחזור בהם ולחייב.

ודוחה הגמרא ואומרת שבאמת הם יכולים בגמר דין לחזור בהם ולחייב, אלא שכותבים את טעמיהם כדי שלא יהיו שניים שיזכו מאותו טעם, וכל אחד ילמד זאת מפסוק אחר, כי לא יתכן ששני פסוקים באו ללמד את אותו הטעם ולכן וודאי שאחד מהם טועה, ולכן שניהם נספרים כמזכה אחד בלבד ולא כשניים.

וכפי ששאל רב אסי את ר' יוחנן, האם שני דיינים שיזכו מאותו הטעם וכל אחד למד זאת מפסוק אחר, האם נחשבים כשניים המזכים או כאחד, והשיב לו שאינם נחשבים אלא כאחד.

ואמר אביי שלומדים זאת מהפסוק בתהילים "אחת דיבר אלוקים שתיים זו שמעתי כי עוז לאלוקים" שאמנם מקרא אחד מתחלק לכמה טעמים, אבל אין טעם אחד מתחלק לכמה מקראות.

ודבי ר' ישמעאל שנו שלומדים זאת מהפסוק בירמיה "וכפטיש יפוצץ סלע", שכפי שפטיש המכה על הקורנס מתחלק לכמה ניצוצות כך בדברי תורה מקרא אחד מתחלק לכמה טעמים.

ושואלת הגמרא איזו מחלוקת מצינו שנחלקו בטעם אחד וכל אחד לומד אותו ממקרא אחר.

ואמר רב זביד שזו המחלוקת שנאמרה לגבי הדין שהמזבח מקדש את הראוי לו, וכלומר שאם עלה על המזבח קרבן הראוי לו אף אם הוא קרבן פסול לא ירד, אלא יוקרב על המזבח.

שמצינו במשנה בזבחים שלדעת רבי יהושע לומדים מהפסוק "היא העולה על מוקדה" שכפי שעולה שראויה למוקד, וכלומר לאש, אם עלתה למזבח לא תרד אלא קריבה, כך כל דבר שעלה על המזבח וראוי לאש אם עלה לא ירד. אך דעת רבי גמליאל שלומדים זאת מהמילים בהמשך הפסוק "היא העולה על מוקדה על המזבח", ומהמילים "על המזבח" לומדים שכל דבר הראוי למזבח אם עלה לא ירד, וכמו העולה שראויה למזבח.

ולמעשה נמצא שאותו טעם, לדעת רבי יהושע נלמד מהמילה "מוקדה" ולדעת רבן גמליאל מהמילה "מזבח".

אך דוחה הגמרא שלא על זה מדובר בטעם אחד מב' פסוקים, כי כאן זו מחלוקת שיש בה נפקא מינה, ואינה טעם אחד, שהרי לדעת רבי יהושע רק הראוי לאש אם עלה לא ירד, אבל דם ויין הנסכים, שאינו קרב על גבי האש אם עלו ירדו, אבל לדעת רבן גמליאל שכל הראוי למזבח אם עלה לא ירד, אף אלו ראויים להיזרק או להינסך על גבי המזבח, ולכן אם עלו לא ירדו.

ולכן אמר רב פפא מחלוקת אחרת שנחלקו התנאים באותו הטעם מב' פסוקים, לגבי הדין שנאמר בפסוק ש"כל הנוגע במזבח יקדש", וכלומר שאף מה שנגע במזבח לא ירד. ולכאורה משמע שבין דבר הראוי למזבח ובין שאינו ראוי שהרי נאמר "כל", אך התבאר שרק דבר הראוי לא ירד, אך דבר שאינו ראוי ירד.

ורבי יוסי הגלילי למד זאת מהפסוק שנאמר מיד אחר כך "וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה תמיד", וממה שנאמר "כבשים" לומדים שהפסוק הקודם שאמר "כל הנוגע במזבח יקדש הכוונה לדומה לכבשים שראוי לעלות על גבי המזבח.

אבל רבי עקיבא למד זאת מהמילה "עולה" שנאמרה בפסוק, שממה שנאמר "עולה", לומדים שכפי שהיא ראויה על המזבח, כך מה שנאמר "כל הנוגע במזבח יקדש" מדבר רק על הראוי למזבח.

אך אף כאן דוחה הגמרא שאין זה טעם אחד מב' פסוקים, כי אף כאן זו מחלוקת שיש בה נפקא מינה, שהרי אמר ר' אדא בר אבהו שנחלקו האם עולת העוף פסולה שנגעה במזבח לא תרד, שלדעת רבי יוסי הגלילי שלומדים זאת מ"כבשים", עולה שאינה בכבשים אם נגעה תרד, אבל לדעת רבי עקיבא שלומדים זאת מ"עולה" אף עולת העוף היא עולה ולכן אם נגעה לא תרד.

ולכן הביא רב אשי מחלוקת אחרת כדוגמא למחלוקת של טעם אחד משני פסוקים, לגבי דין שחוטי חוץ, שנאמר בפסוק שאדם שזורק דם קדשים בחוץ חייב כרת, ולרבי ישמעאל לומדים זאת מהפסוק "דם יחשב לאיש ההוא דם שפך", אך לרבי עקיבא לומדים זאת מהפסוק "אי אשר יעלה עולה או זבח", והמילים "או זבח" באים לרבות את הזורק דם קדשים בחוץ שחייב כרת.

ושואלת הגמרא שהרי אמר רבי אבהו שאף כאן יש נפקא מינה האם אדם ששחט זרק קדשים בחוץ חייב אחד או שתיים, שאם לומדים את הזריקה מאותו פסוק של השחיטה כדעת רבי ישמעאל חייב אחד, אבל אם לומדים את הזריקה מהפסוק שנאמר לגבי הקרבה "אשר יעלה עולה או זבח" כדעת רבי עקיבא, כיון ששם נאמר לאו נפרד, הוא יהיה חייב שתיים.

ועונה הגמרא דחה אביי את דברי רבי אבהו ואמר שאף לדעת רבי עקיבא השוחט והזורק בחוץ חייב אחד, כיון שנאמר בפסוק "שם תעלה עולותיך ושם תעשה", ועירב הפסוק את כל עשיות הקרבן להיות נידונים כעשייה אחת.

במשנה התבאר שדיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה. ואמר ר' חייא בר פפא, שלומדים זאת מהפסוק "ושפטו את העם בכל עת" שאף בלילה יש משפט, ולכן גומרים אף בלילה. ושואלת הגמרא אם כך מדוע לא מתחילים את הדין בלילה, ועונה הגמרא שרבה למד מקור לכך שאין מתחילים את הדין בלילה מכך

שהקשה שבפסוק אחד כתוב "ושפטו את העם בכל עת" ובפסוק אחר כתוב "והיה ביום הנחילו את בניו" ומשמע דווקא ביום, ולכן אמר רבא שלומדים מכאן שמתחילים את הדין ביום וגומרים אף בלילה.

אמנם אומרת הגמרא שהמשנה כאן היא לא כדעת רבי מאיר שסובר שדנים רק ביום ולא בלילה, ולדעתו לומדים זאת ממה שנאמר בפסוק "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", שמקשים ריב וכלומר דיני ממונות, לנגע, דהיינו לדיני נגעים, וכפי שבדיני נגעים נאמר כמה דינים, שרואים רק ביום שנאמר "ביום הראות בו", ושאינם בסומים שהרי נאמר "לכל מראה עיני הכהן", כך גם ריבים הם רק ביום ורק בשאינם סומים.

וכן לומדים מדיני ממונות לנגעים שכפי שבדיני ממונות פסולים הקרובים לדון, כך בנגעים לא יראה כהן קרוב לאדם שבו הנגע את נגעו.

אמנם אמר רבי מאיר שלא לומדים מדיני ממונות שאף בנגעים יצטרכו שלושה, כי נאמר בפסוק בפירוש "והובא אל אהרון הכהן או אל אחד מבניו הכהנים", ורואים בפירוש שמספיק כהן אחד כדי לראות את הנגע.

ומספרת הגמרא שהיה סומא שהיה גר בשכונתו של רבי יוחנן והיה דן, ולא אמר לו רבי יוחנן דבר. ושואלת הגמרא מדוע לא אמר לו רבי יוחנן דבר הרי דעת רבי יוחנן שהלכה כסתם משנה וכלומר אם במקום אחד נאמרה מחלוקת תנאים, וסתמה המשנה כדעת אחד מהתנאים הלכה כמותו, ושנינו במשנה בניה שסתמה כדברי רבי מאיר, שכל הכשר לדון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון, ואמר רבי יוחנן שהכוונה שם לסומא באחת מעיניו שכשר להעיד אבל לא לדון, כי לדעת המשנה דיין סומא פסול לדון, ואם כך מדוע לא אמר רבי יוחנן דבר לסומא שדן.

ועונה הגמרא שהמשנה שלנו סתמה שלא כרבי מאיר, שנאמר במשנה שדיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה, ורואים בה שלא כדעת רבי מאיר שסובר שלומדים מנגעים ולכן דנים רק ביום ולא גומרים את הדין בלילה.

ושואלת הגמרא מה עדיפה סתימת המשנה אצלנו מסתימת המשנה בנדה שסתמה כדעת רבי מאיר. ועונה הגמרא שיש לזה ב' סיבות, או בגלל שכאן סתמה המשנה כדעת חכמים שהם רבים, ושם כדעת רבי מאיר שהוא יחיד, וסתמה כדעת הרבים עדיפה, או מפני שכאן הוא המקום שנאמר עיקרי הדין של הדיינים, אבל שם נאמר רק כבדרך אגב.

לעיל התבאר שחכמים לומדים מהפסוק "ושפטו את העם בכל עת" שגומרים את הדין בלילה, ושואלת הגמרא מה יעשה רבי מאיר עם הפסוק הזה הרי לדעתו אין גומרים את הדין בלילה. וביאר רבא שלדעתו לומדים מהפסוק שאף ביום המעונן שופטים את העם, ואף שנראה כלילה, ואף שלגבי נגעים נאמר שאין רואים את הנגעים ביום המעונן, ששנינו במשנה, שאין רואים את הנגעים, לא בשחרית ולא בבין הערבים ולא בצהריים, ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן, כיון שכשהחמה חלשה יותר יכול לבוא לטמא את הנגע שנראה כהה כי יראה לו עז יותר, וכשהחמה חזקה בצהריים יכול לטהר את הטמא, כי העז נראה כהה מחמת חוזק החמה.

עוד התבאר לעיל שלדעת חכמים לומדים מהפסוק "ביום הנחילו" שתחילת דין היא דווקא ביום, אך לדעת רבי מאיר לומדים שדין ביום מההקשש של ריב לנגע, ושואלת הגמרא מה לומד רבי מאיר מהפסוק "ביום הנחילו", ועונה הגמרא שרבי מאיר לומד ממנו כפי הברייתא ששנה רבה בר חנינא לפני רב נחמן שאומרת שמהפסוק "והיה ביום הנחילו את בניו" לומדים שרק ביום אתה מפיל נחלות אבל לא בלילה. ותמה אביי וכי כל דיני ירושה שמוריש האב לבניו נאמרו רק על אדם שמת ביום ולא על אדם שמת בלילה. והרי וודאי שלא לזה כוונת התנא, אלא אולי כוונתך הייתה לומר שדיני נחלה דינם כשאר דיני ממונות שאין דנים דיני ממונות בלילה. וכפי ששנינו בברייתא שמהפסוק שנאמר בסוף דיני ירושה בפרשת פנחס "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט" לומדים על כל הפרשה כולה שדינה כדין.

וכפי שאמר רב יהודה בשם רב ששלשה שנכנסו לבקר את החולה, וציווה להם החולה למי להנחיל את ירושתו, אם רצו כותבים את העדות כפי ששמעו מהחולה, ואם לא כתבו יכולים לעשות עצמם בית דין ולפסוק את הדין בנחלתו של החולה.

אך אם הם שניים אינם יכולים לעשות דין כיון שדיני ממונות בשלושה, אלא יכולים רק לכתוב את העדות ולא לעשות דין.

ואמר רב חסדא שכל זה דווקא אם השלושה ביקרו את החולה ביום שאז הם יכולים לדון, אבל אם באו בלילה, כיון שאין דנים בלילה, אינם יכולים לעשות דין אלא רק לכתוב. ואף למחרת אינם יכולים לדון (ואף אם לא כתבו) כי כבר דינם כעדים ואין עד נעשה דיין.

ואכן אמר רבה בר חנינא לאביי שזו הייתה כוונתו במה שאמר שרק ביום מפילים נחלות, דהיינו שרק ביום דנים בדיני נחלות וכשאר דינים.

